

עלים

עלון שבועי משולחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com

עלה עמל

לחדש חידושי תורה מתוך עושר

ע"פ הגדה של פסח 'עלת חן' ממוה"ר הגאון ר' אריה יהודה לייב תאומים זללה"ה מבראד, בעל שו"ת גור אריה יהודה

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' למען אנסנו הילך בתורתי אם לא (טז, ד)

רבים נלאו להבין מה זה 'אנסנו'. גם יש לדקדק לשון 'הילך'. ונלענ"ד, דהנה הליכה בתורה מיקרי כשעוסק בתורה ומייגע עצמו לחדש חידושי אוריינתא. והנה מדרך העולם איש אשר יש לו עושר וטובת עולם הזה, אף שלומד תורה אעפ"כ אינו להוט כ"כ לחדש חידושי אוריינתא בתדירות, להיות משמח לבו, כי לפעמים מיטיב לבו בטובות עולם הזה. אבל העוסק בתורה מתוך עוני, שאין לו שום הרחבת הלב רק בתורה, משים כל מגמותיו יום ולילה לחדש חידושי אוריינתא, וזהו מזונותיו וחיותו.

ובזה יש לפרש מה שאמרו (נדרים פא, א) וזהו בבני עניים שמהן תצא תורה, דנקטו לשון 'תצא', היינו חידושי תורה מהן תצא. ובה יובן ג"כ מה שאמרו (אבות ו, ד) כך הוא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ובתורה אתה עמל אשריך וטוב לך. דיש לדקדק לשון 'דרכה', וגם מה זה 'אשריך וטוב לך'. ולפי האמור יובן, דלשון דרכה הוא במחדש חידושי דאוריינתא, דהולך לדרך למרחוק, וזה ימצא במי שפת במלח תאכל וכו' וחיי צער תחיה, ואעפ"כ אשריך וטוב לך, דזהו הנאמר בחידושי תורה המשמחים את הלב.

ובזה יש לפרש, "הנני ממטיר וגו'", וכשיהיה להם כל טוב יהיה להם נסיון גדול האם אעפ"כ תהיה כל מגמותם לילך בתורה, היינו להנות מחידושי אוריינתא. לזה מסיים "למען אנסנו הילך בתורתי אם לא", כלומר יהיה להם נסיון האם ילכו בתורה, וק"ל.

גיעת התורה מתוך העוני

ע"פ ספר 'באר שמואל' מהגאון ר' שמואל הכהן מיללער זצ"ל

צריך עיון למה תלמידי חכמים אינם העשירים היותר גדולים בעולם, הא איתא (תענית כד, ב) כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת. ומאחר דכל העולם מתפרנס בשביל התלמידי חכמים, למה לא יהא להם עצמם פרנסה בריות. וכבר הקשה כן ברוח חיים (פרק א סוף משנה ב ד"ה ויתכן עוד לומר). ועיי"ש שתירץ שהתלמיד חכם נותן צדקה לכל העולם.

אולם נראה שכל זה הוא בכלל גיעת התורה, דהלא כל הקשיים בתורה - בין בהבנת התורה, ובין להסיר עול חשבונות הרבים שבקשו בני האדם (לשון הרמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל), ובין שיעבוד מלכיות וחוסר מזונות - כולם נכללו ביגיעת התורה, וכמו שהוכיח אדמו"ר בספר משנת רבי אהרן (חלק א מאמר עמלה של תורה עמ' לט).

ועל ידי שנבין תפקיד הקשיים בחיי התלמידי חכמים, נוכל להחזיק עצמינו ולעמוד בנסיגות החיים, לעצמנו בכלל, ובפרט להשפיע על בני ביתו אשתו ובניו על הזכות הגדולה להיות אשת אברך הלומד ככולל, ושאלו השנים היותר מאושרות בחיים, והזכות הגדולה להיות אשת תלמיד חכם ולגדל בנים תלמידי חכמים. ולענין לבא תשב איתו

בגן עדן וכתר תורה על ראשה, כמו שעשה רבי עקיבא לאשתו עיר של זהב (שבת נט, ב), שבה רמז לה על שכרה לעולם הבא. ואפילו בעולם הזה יהיו מאושרים, כמו שאמרו ז"ל (אבות פ"ד מ"ט) כל המקיים את התורה מתוך עוני סופה לקיימה מתוך עושר. ובאמת בני תורה ששמחים במצבם ועולים תמיד בתורה, הם היותר מאושרים גם בעולם הזה, שיש להם שמחת חיים אמיתית של בני עלייה, ורואים נחת מצאצאיהם שהולכים בדרכם.

ובכלל זה צריך לדעת, דעל ידי יסורי עניות הללו, נצולים מהרבה יסורים אחרים ל"ע, מה ששומעין שמועות מחרידות על חוליים ושאר צרות, ובן תורה שמקבל יסורים של חוסר מזונות ודאגת פרנסה, יוצא בזה ידי חובת יסורים בעזה"י.

עלה מנוחה

מעלת יישוב הדעת

מתוך ספר מצות ה' מהגאון רבי שאול י. קצין זצ"ל, דבה הראשי של קהילת יוצאי ארם צובא בניו-יורק

אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (טז, כט)

מצוה זאת נוהגת בזכרים ובנקבות, בכל מקום וזמן. וטעם מצוה זו, הוא בכדי שלא יטרח ויגע האדם בהליכה, וישכח את יום הקדוש והמנוחה, לכן התורה שמה גבול ותקציב להלכו מחוץ לתחום.

ישיבה מביאה לידי יישוב הדעת וחשבון הנפש. מהווה התבוננות על העבר והסתכלות על העתיד. הישיבה מרגוע לגוף ומשובה לנפש. ההתרכזות והיישוב מסייעים לאדם לסלול בעשתונות וסעפים רמים ונעלים, ולהשתחרר ממרוצות החיים היום יומיים. ולאידך גיסא, ההליכה גורמת לפיזור המחשבות ולאי התרכזות. מהווה אפיסת הכוחות הגופניות והרוחניות.

לפיכך מצות "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" היא בעלת ערך ורבת התועלת. וכמה נאה שביום שבת קודש כל כבודה בת מלך, אלו בני ישראל המכונים בשם בני מלכים, תהיה פנימה, בבתי ובבתי כנסיות ומדרשות, ושמה במקום הישיבה תהיה ההליכה בנתיבות התורה והמצוות!

הג"ר שאול י. קצין זצ"ל

הגאון רבי אהרן קוטלר עם הג"ר חיים עפשטיין זצ"ל

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו, נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
מנוחה גדולה (חצי שעה לחומרא)	12:36	הדלקת נרות	4:36
ט' שעות (להתחלת סעודה)	2:30	איסור מלאכה (בשעה"ד)	4:52
מנוחה קטנה (לעשיית מלאכה)	2:54	שקיעת החמה	4:54
פלא המנוחה מג"א (לפי האופק)	4:20	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:06-7:06
חצי שעה קודם שבת	4:24	צאת ג' כוכבים (לקרי"ש לפני סעודה)	5:37
		ד' שעות למוסף (לכתחילה)	12:54
		חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	12:06
		ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	6:22
		חצות הלילה (למלוה מלכה)	12:06
		ע"ב דקות	6:08
		ג' כוכבים קטנים	5:40
		שקיעת החמה	4:56

לכבוד מערכת מכון 'עלה זית'

ראה קראתי ב'עלים' על פרשת וארא הערת הרב משה מימון שליט"א על פירוש רבינו אברהם בן הרמב"ם, שראב"מ הביא משמו של רס"ג לבאר "ויעשו גם הם וגו'" (שמות ז, יא) שטעמו **רצו לעשות**, והעיר הרב הנ"ל ז"ל, ויש לפרש שרס"ג לשיטתו שמעשה כשפים אינו אלא אחיזת עיניים ולא שינוי טבע והפיכת עצם הדבר, עכ"ל. וכוונת ההערה ליישב, שהרי פשט הכתוב הוא שהחרטומים הצליחו להפוך את מטותיהם לתנינים, ומה ראה רס"ג להוציא את הכתוב ממשו. ועז' ביאר הרב הנ"ל דהרס"ג לשיטתיה דס"ל דכל כישוף הוא רק אחיזת עיניים, וא"כ א"א לפרש "ויעשו" כפשוטו, שלעולם לא הצליחו המכשפים לעשות מעשה בכשפיהם.

ובלי להכנס במו"מ אי צדק כבודו בשיטת הרס"ג או לאו, לענ"ד עצם התמיהה שבא ליישב נשארה במקומה, דהרי מי דחקו להרס"ג ד"ויעשו" צריך להיות שעשו ממש ולא שעשו לפי דמיון בנ"א וכפי ראות עיניהם (וכעין דיברה תורה בלשון בנ"א). ואף דכתיב "ויעשו גם הם וגו'", דמשמעותיה שעשו כמשה, מ"מ הרי כל רצונם היה רק באחיזת עיניים שזו היתה אומנתם לדעת כבודו, ובזה עשו והצליחו. וביותר קשה לדברי כת"ר, שנמצא שרס"ג אחז הטפל והניח העיקר, שהרי בסיפא דקרא "ויהיו לתנינים" מפורש שהצליחו בכישופם [כפי שצייתתם למפרשים שהעירו בזה], וכיצד התעלם רס"ג ממקרא מפורש ודייק איפכא מרישא דקרא, ששם אפשר לבעל דין לחלוק עליו, אתממה.

ובאמת א"צ לתלות דברי ראב"מ בכך שרס"ג שלל את הכישוף, ומדברי רס"ג עצמו מבוארים דבריו ברווח מיניה וביה. עי' במאמר שהביא כבודו בתוך דבריו (אמונות ודעות מאמר ג) שתוכן דבריו שם ליישב איך שייך שיעשו החרטומים מופתים נגד משה עי"ש היטב, ותיקן ז"ל, ולא זכרה תורה שעשו נגדו כי אם השלשה, והשלשה ג"כ לא זכרה התורה להשוות בינם ובינו אבל זכרה זה לשנות מעשהו ומעשיהם, והוא שבארה שמשה עשה דבר נראה כאשר צוה ה', וְשָׁאֵלָה עֲשׂו דבר נסתר ונעלם כאשר חוקרים עליו ומגלים אותו ותראה התחבולה בו, כמה שאמרה בשלשה "ויעשו החרטומים בלטיהם" וזאת המלה בלשון נופלת על הדבר הנסתר והנעלם וכו', וכאשר פרשה התורה דאמרה בלהטיהם או בלטיהם התבאר כי זה לגנות פעלם לא לאמתו וכו' להבדיל בין שני המאמרים ושני המעשים, לא להשוות ביניהם, עכ"ל. הרי מבואר דמה שכתוב בקרא בלהטיהם לפרש לנו שלא עשו כמעשה משה. ולפ"ז מה שהביא רבינו אברהם מהרס"ג משלימים דבריו דהכא, כיון שמשמעותא הלשון "בלהטיהם" שלא הצליחו לעשות, א"כ מה פירושא דרישא "ויעשו גם הם", להכי ביאר שרצו לעשות, ומיושבים הדברים כמין חומר.

[ובדומה לזה יש לעורר, דבכל דברי הראשונים

שהביא כבודו העיקר להם רק אמיתת הכישוף נגד הוכחת מופתי מרע"ה, ורק בזה דיברו, והרמב"ם נשאר יחידי בגישתו לכישוף בכללותו ואכמ"ל].

ולא אמנע מלהעיר הערה קטנה על הלשון המוזר בסוף ההערה הנ"ל, שהגר"א 'לא לקח בחשבון' שיטת הרס"ג כשהשיג על הרמב"ם. ולשון זו מעורפלת, ויש לפרשה בג' אופנים: א. שלא ראה הגר"א דברי הרס"ג. ב. ששכחם בשעה שהשיג על הרמב"ם. ג. שנעלם ממנו הבנתם ותוצאתם הנכונה. וכל צדדים אלו מוזרים מאד כמוכן.

בברכה שתצליח בכל מעשי ידיכם, ומצפה לתשובתו, המכבדו ומוקירו

בכרך ה' א"א

כתב יד של רב סעדיה גאון

תגובת הרב משה מימון:

אל מע"כ מכובדי מוה"ר ברוך הלוי אייזעמאן נר"ו יצרנהו כאישון עינו,

יקרת מכתבך הגיעני, ולי מה יקרו מו"מ של ת"ח בדברי, אמנם לדעתי משנה לא זזה ממקומה. והנה הלב חושק להרחיב במענה על הערותיכם, אך בשל קוצר הגליון אכתוב בקצרה לפי סדר המכתב:

א. מה שפירשתי כן ברס"ג, משום דמסתבר שגם לדעת רס"ג כל עוד שאין שום מניעה מלפרש עשייה כעשייה ממשית, עלינו לפרש שמדובר בעשייה ממש, וא"כ אפוא יש להניח שבכתוב הזה היתה לרס"ג איזו מניעה מלפרש שהיה כאן עשייה ממשית. ואמינא אנא, שמניעה זו היינו היות רס"ג משוכנע שלא תיתכן שום עשייה ממשית בכשפים שכל מעשיהם אינם אלא אחיזת עיניים.

ב. מש"כ להקשות "מי דחקו להרס"ג דויעשו צריך להיות שעשו ממש ולא שעשו לפי דמיון בנ"א", נראה שכוונתך שהיה לו לרס"ג לפרש כעין שפירש ראב"ע בפירוש הקצר (שהוא מהדורא קמא) "ויעשו - על דעת המצריים". ואמנם לא אדע למה תבחר דוקא בפירוש זה ותקרא לפירוש רס"ג דוחק, דמאי אולמיה האי פירושא - שמדובר בעשייה ממש שלא היתה, מהאי פירושא - שמדובר בעשייה בלתי

ממשית שהיתה. [ואף ראב"ע עצמו נראה שחזר בו ופירש כרס"ג ב'פירוש הארוך'].]

ג. מה שהערת מהלשון "ויעשו גם הם" דמשמע שהושוו למשה - קושיא זו קיימת בכל מקרה ובכל אופן שנפרש דעת רס"ג, שהרי סוף סוף רס"ג מפרש שרצו לעשות ולא עשו, וא"כ לא הושוו למשה, וכיצד אמר הכתוב "גם הם"?

ד. מה שהערת מדוע רס"ג התעלם מסיפא דקרא, שתי תשובות בדבר. חדא - אין בידינו את כל פירושי רס"ג אלא רק ציטוט קצר של ראב"מ בשמו, ואין הכרח שרס"ג אכן התעלם מלפרש הסיפא. וביותר, שכבר הבאתי בהערתי שאכן רס"ג לא התעלם, ופירש "ויהיו לתנינים" - ויהיו כתנינים.

ה. עיינתי היטב בדברי רס"ג במאמר שצייתת, והתברר שלא בא רס"ג ליישב אלא איך שייך שיעשו החרטומים מופתים כמו משה. ותירצו ברור אף הוא, שלא עשו כמשה, אלא כל מעשיהם אינם אלא אחיזת עיניים, והשוואת הכתוב ביניהם היא דוקא להורות על אי-התאמה כמש"כ.

ה. מה שפירשת ברס"ג, שהוקשה לו כיצד נאמר "ויעשו גם הם" בניגוד ללישנא דקרא "בלהטיהם" דהיינו שלא עשו - אינו נכון כל עיקר, ובאמת קושיא זו אינה קושיא ובוודאי שלא הקשה אותה רס"ג, שמעולם לא אמר רס"ג שמפורש בכתוב שלא עשו כמשה ולא הצליחו. רק אמר שמפורש בכתוב שהפסוק מגנה מעשיהם לעומת מעשה משה. ואי"ז אומר שלא הצליחו ושלא פעלו פעולה ממשית במעשיהם.

ו. בתוך מאמר המוסגר כתבת לעורר במה שהבאתי מדברי הראשונים, ש"הרמב"ם הוא יחידי שכתב על הגישה לכישוף בכללותה ואכמ"ל". לא ידעתי כיצד יש לפרש כן בדברי הראשונים, וכת"ר סתם הדברים.

ז. מה שהערת על לשוני "המוזר" במש"כ אודות השגת הגר"א. הנה לא כתבתי שהגר"א "לא לקח בחשבון", אלא כתבתי ש"התנגדותו אינה לוקחת בחשבון". כתבתי זאת בדקדוק, ואפרש שיחתי. בודאי שהגר"א ידע את כל הנעשה ובכל זאת בחר למחות ולהשיג באותה צורה שהיא מופיעה לפנינו, ועל טעמו ונימוקו של הגר"א אינני מעיז להגיד דבר וחצי דבר. רק התרתי לעצמי להעיר, שצורת הצגת הדברים כפי שהעמידם הגר"א, מציגה את הרמב"ם כיחיד שנמשך יותר מדי אחר הפילוסופיה וכאילו אמר מה שאמר מדעתו או על דעת הפילוסופיה ושלא מדעת החכמים. ואולם האמת שלא היה הרמב"ם יחיד בזה כלל, אלא אדרבה שיטה שלמה היתה מאות בשנים מאבות האומה, ובה דגלו רס"ג ורבנו חננאל והנמשכים אחריהם בגלילותיהם עוד רבות בשנים לפני שנולד הרמב"ם.

אסיים מעין הפתיחה - קיצרתי הרבה, והמעייין בדברי הראשונים מתוך רצון להבין אמריהם על דעת אומרם, ימצא דבר אמת. אך זאת אודיעך שאני שוקד בימים אלו על פירוש הקדמונים שנמצאים בכתב יד, יזכני ה' להוציאם לאורה במהרה, ובהם מובאות מפירושי רס"ג ורבנו חננאל שהם הרבה יותר שלמות וברורות ממה שבידינו עתה, ובכך תתלבן שיטתם ביתר שאת.

ביקרא דאורייתא ובברכת אן טוב וחסד כל הימים,

משה בן אברהם א"א מ"מ

בפשוטו היו ב' תפקידים בנס קריעת ים סוף, האחד להושיע את ישראל ושני להטביע את המצרים. אך ברמב"ם (פרק ח מהלכות יסודי התורה הלכה א) משמע שהיה בו רק תפקיד אחד, להטביע את המצרים, שכתב וז"ל, כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים, קרע את הים והצליל בתוכו. הרי שהצורך של קריעת ים סוף היה "להשקיע את המצריים". ויש לבאר, דבאמת בני ישראל לא היו בסכנה באותה עת, שהם היו נוסעים לדרכם ופרעה לא היה רודף אחריהם, אלא שציוה הקב"ה שישבו ויחנו לפי פי החירות כדי לעורר את פרעה לרדוף למען יתכבד שמו יתברך, כמו שכתוב בפסוקים (שמות יד, א-ד). ונמצא שתכלית כל הענין היתה רק להטביע את המצרים ולא להושיע את ישראל (ענין עבודת המלך ב'מפרשי יד החזקה' שם). וכן מבואר במלבי"ם (תהלים קלו, יג-טו).

ועל פי זה פירש הגאון רבי שמחה מיימון שליט"א (שיעורי חומש שמות טו, יט) סדר הפסוק (שם) "כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים, וישב ה' עלהם את מי הים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", דלכאורה הסדר הפוך, שתחילה הלכו ישראל ביבשה בתוך הים ואחר כך השיב ה' על פרעה את מי הים (ענין אבן עזרא שם). וכן דייק במה שאומרים בתפילה, "ים סוף בקעת, וזדים טבעת, וידידים העברת", דלכאורה "ידידים העברת" צ"ל לפני "וזדים טבעת". ופירש הג"ר שמחה על פי האמור, דאין הכי נמי סדר המאורעות היה להיפך, אבל לפי תוכן הדברים העיקר היה הטבעת המצרים, ורק כתוצאה מכך הלכו ישראל ביבשה בתוך הים.

אבל קצת קשה, דהנה מיד אחר סיפור המאורע של קריעת ים סוף נאמר (שמות יד, ל) "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וגו'". ומשמע שזה היה על כל פנים אחד מעיקרי תוצאות הנס.

עוד דבר תמוה מצינו במסכת מגילה (יד, א), דאיתא שם דחיוב מקרא מגילה נלמד מקל וחומר, "מה מעבדות לחירות אמרין שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן". ופירש רש"י, "מעבדות לחירות, ביציאת מצרים אמרו שירה על הים". ותמה הטורי אבן (שם), "נס שעל הים לאו מעבדות לחירות לחוד היה, אלא ממות לחיים נמי, כדכתיב המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות". ומכח קושיא זו מפרש הטורי אבן כוונת הגמרא באופן אחר (ענין שם), אבל בדעת רש"י צע"ג.

והנראה בכל זה על פי דברי הספורנו על פסוק הנ"ל "ויושע ה' ביום ההוא", שפירש וז"ל, במיתת המסתוללים במ לשעבדם נשארם בני חורין, כי עד עת מותם היו

ישראל כעבדים בורחים, עכ"ל. כלומר, שהישועה שנזכרה כאן לא קאי על מה שנמלטו מיד רודפיהם על הים, רק על עיקר היציאה מעבדות לחירות, שעד אז היו עדיין "כעבדים בורחים" ועל ידי מיתת המצריים בקריעת ים סוף נעשו בני חורין לגמרי. [וזוהו שנאמר בסוף הפסוק "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, דהיינו מיתת אדוניהם]. וכן מפורש ברבינו בחיי בפרשת שמות (ו, ו), שפירש את הד' לשונות של גאולה, וכתב דלשון "וגאלתי" קאי על קריעת ים סוף, וביאר וז"ל, כי העבד היוצא מתחת יד האדון הקשה אשר מירר את חייו בכמה מיני שעבודים והוצרך לשלחו מאתו ולעשותו בן חורין על כרחו, עוד העבד ירא ומתפחד פן ירדוף אדוניו אחריו, ואין הגאולה שלמה אצל העבד עד שיתברר במיתת האדון וכו', עכ"ל.

נמצא לפי זה, שהטבעת המצרים לא היתה כדי שיתכבד ה' בלבד, אלא גם להשלים את היציאה מעבדות לחירות, כי רק על ידי 'מיתת האדון' נשלמה גאולת ישראל ממצרים. וזהו שכתב רש"י שהשירה נאמרה על יציאה מעבדות לחירות. ומה שהקשה הטורי אבן דגם יצאו ממיתה לחיים, יש לומר דאין הכי נמי ניצלו מידי המצרים, אבל לא על זה אמרו שירה, שהרי כאמור לא סיבב ה' שפרעה ירדוף אחריהם אלא כדי להטביע את המצרים, וזה היה כל עיקר הנס.

ולפי דרכינו נראה ליישב תמיהה אחרת על דברי רש"י הנ"ל, דהנה על הך קל וחומר ד"מה מעבדות לחירות אמרין שירה ממיתה לחיים לא כל שכן", מקשינן בגמרא "אי הכי הלל נמי נימא", כלומר שכמו שאומרים הלל על קריעת ים סוף כך נאמר הלל על נס פורים. ותמה הטורי אבן, הא קריעת ים סוף היתה בשביעי של פסח, ואותו היום לא אמרין הלל (ערכין י, א). אמנם לאור האמור שהשירה על הים היתה על גמר היציאה ממצרים, יש לומר דכוונת הגמרא להלל שאומרים בראשון של פסח, שנאמר על היציאה מעבדות לחירות שהתחילה בראשון של פסח והושלמה בשביעי של פסח.

וסמך לזה מדברי הירושלמי (פסחים עא, א), שהקשו למה לא אמרו ישראל שירה על גאולת מצרים, ותרצו "שנייא היא שהיא תחילת גאולתן", כלומר שעדיין לא נגמרה הגאולה עד קריעת ים סוף (קרבן העדה). הרי שהשירה שאמרו על הים היתה על הגאולה ממצרים שנשלמה בעת ההיא. [אמנם במכילתא (שמות טו, א) איתא שבני ישראל אמרו שירה גם במצרים, ולכאורה פליג על הירושלמי. אבל הא מיהא שמעינן מדברי הירושלמי דכולא חדא גאולה היא].

[מן הראוי לציין שהבית הלוי (שמות יד, לא) מפרש כל הענין להיפך מדברינו, דעיקר הנס היה מה שנקרע הים לפני ישראל להושיעם, ומזה יצאה ממילא נקמה למצריים שרדפו אחריהם. וצ"ע בזה.]

עלה הלכה

continued from pg. 4

As was explained regarding washing netilas yadayim, if the Facility does not serve him, it will cause him to leave the Facility, transgress more sins in a Facility serving non-kosher food, and cause him to hate religious Jews, which is a more severe sin than not reciting brachos.

Birchas Hamazon

We are obligated to recite Birchas Hamazon after eating bread. If a person ate enough bread to satiate himself, his Birchas Hamazon obligation is d'Oraisa; if he did not eat that much bread, but he ate at least a k'zayis (the size of an olive), his obligation is d'Rabbanan.

According to some poskim, giving bread to a person who will not recite Birchas Hamazon after eating it is not a violation of lifnei iver. These poskim reason that lifnei iver applies only when one gives a person an item that he will actually use to commit a transgression. Here, however, the person commits the transgression (of not reciting Birchas Hamazon) after he has consumed the item! Thus, giving it to him is not in the category of lifnei iver. Other poskim disagree and maintain that giving bread to a person who will not recite Birchas Hamazon is a violation of lifnei iver.

Nevertheless, we can be lenient regarding serving bread to a Jewish resident of a Facility because, as discussed above, not serving him bread will lead him to perform more severe sins, including transferring to a non-kosher Facility and hating religious Jews.

However, it is preferable to have a Jewish representative of the Facility explain to all Jewish residents the significance of the mitzvah of Birchas Hamazon. There is an abridged version of Birchas Hamazon that may be recited in pressing situations, and one may offer the residents this version, since they are more likely to agree to recite it. Birchas Hamazon may be said in any language, so it is preferable to supply them with an English translation, as well, because it is more likely they will use this version.

A card with Birchas Hamazon should only be distributed to residents who seem interested in using it. Otherwise, it is likely to be discarded, leading to a desecration of holy materials.

Healthcare Facilites in Halachah

Netilas Yadayim

The Shulchan Aruch (O.C. 169:1) and Rema (ibid. 163:2) rule that one may not give bread to a Jewish person who will eat it without washing his hands. Accordingly, there is extensive discussion in halachic literature as to how a restaurant (or bakery, grocery, etc.) can provide bread to a Jewish customer who will not perform netilas yadayim. The primary justification for this practice is that **selling** bread is different than **giving** bread. When a person is given bread as a gift, he might otherwise not have received it, so the one who provides it violates lifnei iver. But when a person is paying for bread, he can just as well purchase it elsewhere.

It is questionable whether the same reasoning applies to a Nursing Home Facility. Although the residents pay for their meals, once a resident enters a Facility, he relies entirely on the Facility's kitchen for food. Thus, by serving him bread, the Facility enables him to commit the transgression of eating without netilas yadayim.

Nevertheless, serving bread to Jewish residents in a Facility does not violate lifnei iver, for the following reason. Were a Facility refuse to serve bread to a Jewish resident, the Jewish resident would be enraged at the religious coercion, and likely decide to transfer to a non-kosher Facility. If he were to transfer to a non-kosher Facility, he would violate many more severe prohibitions on a daily basis. Therefore, it is in the resident's best interest that the kosher Facility serves him bread, so that he remains long-term in the Facility that serves kosher food. In this situation, causing him to sin by not washing his hands does not violate lifnei iver, since it has actually decreased the sins he would otherwise commit (see Healthcare Facilities in Halachah page 102).

It is advisable to have a Jewish representative of the Facility explain to all Jewish residents the significance of the mitzvah of netilas yadayim, and to supply them with reading material concerning this. The Facility staff should be instructed to bring the resident a cup of water and basin when serving the patient bread. If a Jewish resident refuses to wash, the Facility can rely on the above justification to serve him bread.

Left to Right: Rav Vosner, Rav Unterman, Chazon Ish,
Chazon Ish, Rav Yaakov Landau

Brachos

The Shulchan Aruch (O.C. 169:2) rules that one should not serve food to someone who will not recite a brachah before eating it. This ruling, however, applies only in a situation where the person would not otherwise have access to food. When he can obtain food elsewhere, one who provides him with food does not transgress lifnei iver. It is thus permitted for a restaurant to serve a Jewish customer who will not recite a brachah (as explained above regarding netilas yadayim).

This reasoning applies in a Facility as well. Although it may be challenging (and costly) for a resident to obtain outside food, if the Facility would refuse to serve him any food, he would surely make the effort to get food elsewhere. Therefore, serving

meals to a resident who does not recite brachos is not a violation of lifnei iver.

However, one could argue that this reasoning applies only to meals, but not to snacks, which the resident would likely not bother to obtain from an outside source. Therefore, as was explained regarding netilas yadayim, it is advisable to have a Jewish representative of the Facility explain

and supply reading material to all Jewish residents about the significance of the mitzvah of reciting brachos, along with the nusach of the brachos.

It is interesting to note that the Chazon Ish once issued a similar ruling. Reb Binyamin Kuvlesky was looking to start a business. However, he needed assistance from his son Shmuel, who was learning in yeshivah at the time, and did not want to leave yeshivah to go to work. The Chazon Ish suggested that Reb Binyamin start a business that was simple to run without his son's assistance, and blessed him that in the zechus of his son's Torah learning, the business would be successful. Reb Binyamin followed the Chazon Ish's advice and opened a small kiosk selling drinks at a busy corner in town, and was very successful. Upon opening the kiosk, Reb Binyamin sent Shmuel to ask the Chazon Ish if he violates lifnei iver when selling drinks to people who would not make a brachah. The Chazon Ish advised that a sign should be placed on the kiosk with the nusach of the brachah, and it would then be permitted to sell drinks to them.

Similarly, a Facility is advised to hang signs with the nusach of the brachos in the dining room. If a Jewish resident refuses to recite brachos, it is permitted to serve him snacks (in addition to the meals) just as any other resident receives them.

continued on pg. 3

